

Arbeids- og næringslivet i Trøndelag i en tid med pandemi og smitteverntiltak: Oppfølgingsrunde juni 2020

Ole Henning Nyhus^a
Marianne Haraldsvik^a
Jon Marius Vaag Iversen^a
Torgeir Kråkenes^a
Luka Marcinko^a
Per Tovmo^b

a) NTNU Samfunnsforskning, Senter for økonomisk forskning (SØF), b) Institutt for samfunnsøkonomi, NTNU

Notat, 1. juli 2020

Innledning

I dette notatet presenterer vi hovedfunn fra oppfølgingsintervju for prosjektet «Konjunkturkartlegging av arbeids- og næringslivet i Trøndelag» som er finansiert av Trøndelag fylkeskommune. Et av hovedformålene med prosjektet er å kartlegge hvordan næringslivet i Trøndelag påvirkes av pandemien både direkte og indirekte. Første del av prosjektet, som utgjør hovedkartleggingen som dette notatet er en oppdatering av, er dokumentert i SØF-rapport 03/20.¹

Hovedrunden ble gjennomført i mai, hvor totalt 50 bedrifter deltok i kartleggingen. I oppfølgingsrunden i juni ble hovedsakelig de samme bedriftene kontaktet på nytt. Fokuset i oppfølgingsrunden var hvorvidt den økonomiske situasjonen og arbeidsmarkedet hadde endret seg siden vi snakket med bedriftene i første del av mai. Funnene som presenteres i dette notatet må derfor ses i sammenheng med hovedfunnene som er presentert i SØF-rapport 03/20. Hovedfunnene fra mai er kort oppsummert i figuren under og påfølgende kulepunkt:

	Industri hjemmemarked	Industri eksport	Bygg og anlegg	Varehandel	Tjenesteyting næring	Tjenesteyting husholdning
Produksjon og etterspørsel	Enkelte litt negativt påvirket, særlig olje, men stort sett stabil situasjon.	Nokså upåvirket. Svak krone positivt	Uendret hos mange, men negativ utvikling innen bygg. Hva vil skje med igangsettinger?	Vekst i dagligvare, enkelte faghandlere, bygg husholdning og netthandel. Kraftig fall i annen detaljhandel og bil	Generelt fall eller avtagende vekst. Ventes bedring fremover	Sterk nedgang, men gradvis bedring fremover
Sysselsetting						
Inntjening						
Investeringer	Reduserte investeringplaner i alle næringer					
Likviditet	Fortsatt god for mange, men mange synes å trenge ny likviditet/kreditt					

Figur 1: Vårt hovedinntrykk om utviklingen i næringslivet basert på samtale i starten av mai

¹ <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Arbeids-og-n%C3%A6ringslivet-i-Tr%C3%B8ndelag-i-en-tid-med-pandemi-og-smitteverntiltak.aspx>

- **Aktiviteten** falt. Halvparten av respondentene mente bransjen hadde opplevd tilbakegang i mars/april.
- Tjenesteyting: Mange med dramatiske fall (reiseliv, restaurant, husholdningsrettet tjenesteyting). Nesten alle med svakere utvikling enn ventet.
- Industri: Nokså stor variasjon, men alt-i-alt ganske stabil utvikling.
 - Eksportrettet industri svært konkurransedyktig (svekket NOK). Nokså normal situasjon i oppdrett.
- Bygg og anlegg: Nokså stabilt, men tydelig fall for enkelte (knyttet til bygg).
- Varehandel: Meget stor variasjon! Kraftig fall hos enkelte (eks. tekstil og kapitalvarer), sterk vekst hos andre (dagligvare, bygg mot husholdning, ulik faghandel).
 - Netthandel generelt i vekst -> lekkasje til andre regioner.
- Fremtidsutsiktene tilsa rekyl for de med tydeligst fall i mars/april.
 - Men ordreservene var redusert og de færreste forventet å nå fjorårets nivå.
 - Betydelig usikkerhet knyttet til fremtidsutsiktene innen de fleste næringer.
- I **arbeidsmarkedet** var det utbredt med permitteringer i midten av mai, hvor mange reduserte omfanget raskt når de fikk litt mer oversikt over situasjonen.
 - Varehandel og tjenesteyting tydeligst berørt.
 - Mer enn halvparten av respondentene i disse to næringene hadde fall i sysselsettingen (mange med dramatisk fall).
 - Ikke snakk om oppsigelser.
 - De fleste med redusert omfang ventet bedring i mai og juni
- **Lønnsomheten** ble forverret i en overvekt av bransjene, men kun røde tall på bunnlinjen for om lag 1 av 4 bedrifter
- De fleste nedjusterte investeringsplanene og forventet lønnsvekst
- Likviditet var kun en bekymring for et fåtall bedrifter

Hovedfunn fra oppfølgingsintervjuene

Oppfølgingsrunden ble gjennomført i perioden 17.-23. juni. Alle bedrifter som deltok i hovedrunden ble kontaktet for en kort oppdatering på hvordan utviklingen har vært sammenlignet med forventningene i mai, samt hvorvidt forventningene til fremtidsutsiktene er endret siden samtalen i mai. 42 bedrifter deltok i oppfølgingsrunden som danner grunnlaget for resultatene i dette notatet. Tabell 1 viser fordelingen av bedrifter etter næring, og hvordan fordelingen er i de to rundene. Som det argumenteres med i SØF-rapport 03/20 er

respondentene fortsatt anonymisert. Vi har hatt fokus på bransjeutvikling, noe som betyr at vurderingene som vi har gjort kan være en annen enn kontaktbedriftenes egen utvikling.

Tabell 1: Fordeling av bedrifter etter næring

Næring	Antall bedrifter		Undergruppering
	Hovedrunde (mai)	Oppfølgingsrunde (juni)	
Industri	14	13	Hjemmemarked; eksport
Bygg og anlegg	6	4	
Varehandel	12	9	
Tjenesteyting	18	16	Næringsrettet; husholdningsrettet
Totalt	50	42	

Selv om vi ikke fikk med alle bedriftene i oppfølgingsrunden ser vi fra tabellen at nærings sammensetningen er tilnærmet lik mellom rundene. Det er likevel verd å merke seg at vi i denne oppfølgingsrunden ikke klarte å få snakket med viktige representanter fra reiselivsnæringen. Vi har imidlertid flere representanter for restaurantnæringen, samt bedrifter innen andre næringer som bidrar med informasjon som også kan være nyttig for å belyse utviklingen innen reiseliv.

Hovedfokus i samtalene var på produksjon, sysselsetting, inntjening, investering og likviditet. Sett i forhold til det som ble rapportert i mai ble det kartlagt hvordan utviklingen i mai og juni faktisk ble sammenlignet med forventninger man hadde i begynnelsen av mai, og tilsvarende om forventningene fremover er oppjustert, nedjustert eller uendret sammenlignet med forventningene i første del av mai.

Produksjon – faktisk utvikling i mai og juni sammenlignet med forventningene i begynnelsen av mai, og forventninger fremover

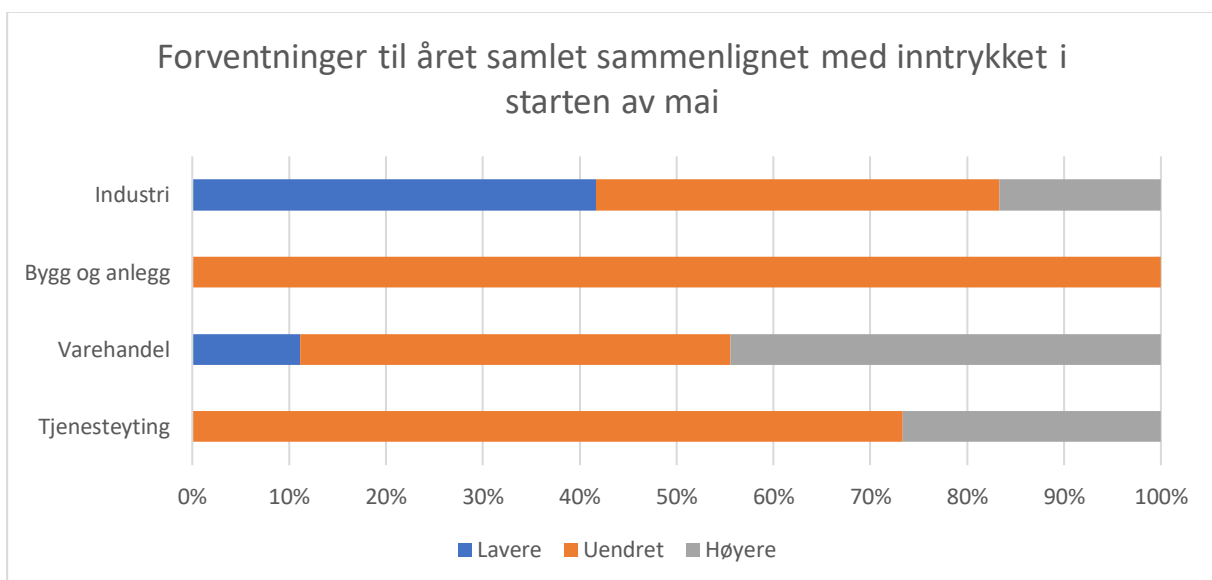
Totalt rapporterer omtrent 90 prosent av bedriftene vi snakket med om høyere eller uendret aktivitetsnivå i mai og juni, hvor drøyt 40 prosent av bedriftene rapporterte at aktiviteten i mai og juni hadde vært bedre enn man forventet i begynnelsen av mai.

Det er særlig bedrifter innen varehandel og tjenesteyting som utmerker seg med relativt mange bedrifter som har opplevd en bedre utvikling enn de ventet i mai.. Innen husholdningsrettet tjenesteyting er det spesielt servering som utmerker seg positivt. Enmetersregelen legger

imidlertid fortsatt begrensninger på aktiviteten og gjør at serveringssteder må si nei til gjester som man under normale omstendigheter ville hatt kapasitet til å ta imot. Innen varehandel rapporterer de fleste om høyere aktivitetsnivå enn forventet, selv om mange fortsatt ligger et stykke unna normal aktivitet. Færre bryllup og andre større tilstelninger bidrar til redusert etterspørsel innen enkelte segmenter, mens norgesferie med fokus på turer synes å føre til økt etterspørsel innen aktuell faghandel. Alt i alt er inntrykket at det er mer optimisme blant varehandelbedriftene nå sammenlignet med mai.

Knappe 10 prosent har hatt et aktivitetsnivå som er lavere enn forventningene tilsa. Bedriftene som melder om lavere aktivitet enn ventet er enten industribedrifter eller tjenesteleverandører knyttet til industrien. Større usikkerhet blant industribedriftene reflekteres også ved at en stor andel av industribedriftene har nedjustert forventet omsetning for året siden vi snakket sammen i mai, hvor endringen i markedsutsiktene er illustrert i figur 2.

De nedjusterte markedsutsiktene for industrien følger i stor grad av rapporter om lavere internasjonal etterspørsel. Dersom effektene av smitteverntiltak blir mer negative og mer langvarig enn tidligere ventet, kan dette få konsekvenser også for trøndersk næringsliv både på kort og lengre sikt. Indikasjonene på forverret internasjonal etterspørsel er etter vår oppfatning den mest fremtredende og viktigste negative endringen fra mai.

Figur 2: Forventninger til året samlet i forhold til forventningene i mai

Som det fremgår av figuren er forventningene innen de øvrige næringene tilnærmet lik eller bedre enn forventningene i starten av mai. Selv om flere bedrifter, med unntak av industrien, synes å være noe mer optimistiske enn i mai med tanke på markedsutsiktene, så gis det i stort

sett alle næringer uttrykk for at det knyttes stor usikkerhet til fremtiden, og mange bedrifter har lavere kapasitetsutnyttelse/produksjon enn normalt. Dette reflekteres blant annet i ventet årsomsetning, hvor drøyt halvparten av bedriftene forventer en årsomsetning som ligger under årsomsetningen for 2019. Det er særlig industribedrifter og tjenesteytende bedrifter som utmerker seg med en relativt høy andel bedrifter som forventer lavere årsomsetning i 2020 sammenlignet med 2019.

Vår kontakt innen bank støtter inntrykket av at utviklingen er mer positiv enn man fryktet i begynnelsen av mai. Selv om kontakten forventer at de fulle konsekvensene først kommer til syne i tredje kvartal, er inntrykket nå at konsekvensene blir mindre dramatiske enn først antatt. I henhold til det også våre hardest rammede kontaktbedrifter/bransjer også melder, opplever banken at innhentingene synes å ha gått raskere enn ventet. Banken trekker frem bransjene restaurant, hotell og transport som de mest utsatte med hensyn til overlevelse akkurat nå.

Sysselsetting – forventninger fremover

Sysselsettingen synes å nærme seg normalnivå, og knapt 80 prosent av bedriftene er nå tilbake på samme sysselsettingsnivå eller høyere sammenlignet med inngangen til mars. Selv om det innen industrien synes å være litt dårligere marked- og markedsutsikter nå, så er sysselsettingen innen denne næringen nær samme nivå som ved inngangen til mars. Dette henger sammen med at typisk industriproduksjon ofte justerer produksjonen med å sette inn et skift eller ta ut et skift. I perioder med lavere etterspørsel produseres det da en del til lager. Tjenesteyting er derimot den næringen hvor størst andel (knapt 40 prosent) av bedriftene fortsatt ligger bak sysselsettingsnivået ved inngangen til mars.

Bedriftene har i liten grad endret forventningene til sysselsettingen fremover, og 95 prosent rapporterer om uendret eller høyere sysselsetting i august sammenlignet med forventningene i begynnelsen av mai. Selv om det er noen som har nedjustert forventningene til sysselsetting for august, er det store bildet at oppfatningen om hva som vil skje med sysselsettingen fremover er uendret. Det vil si at det ventes fortsatt økt sysselsetting og redusert omfang av permitteringer fremover.

Inntjening, investeringer og likviditet

Lønnsomheten rapporteres i hovedsak å være tilnærmet lik eller bedre enn i begynnelsen av mai. Langt de fleste rapporterer også om positiv driftsmargin. Det er enkeltbedrifter innen flere næringer som rapporterer om lavere lønnsomhet enn forventet, og vi kan ikke se et tydelig bilde av at enkelt næringer skiller seg ut. Når det gjelder forventninger til inntjening fremover

rapporterer de fleste bedrifter om uendret eller bedret lønnsomhet fremover, med unntak av enkelte bedrifter innen eksportindustrien hvor nedjusterte forventninger til eksportmarkedet forventes å virke negativt inn på inntjeningen fremover.

I den første intervjurunden i mai kom det klart frem at de fleste hadde nedjustert forventede investeringer fremover. Det store bildet er at dette bildet i liten grad er endret siden begynnelsen av mai. Det betyr at de nedjusterte investeringsplanene videreføres. Ingen har nedjustert investeringsplanene ytterligere, men omtrent 5 prosent av bedriftene melder at de har justert opp investeringsplanene noe i tråd med investeringsplanene i det opprinnelige budsjettet. Bildet av forsiktighet knyttet til investeringer støttes av vår kontakt innenfor bank, som rapporterer om fortsatt lav etterspørsel etter lån for investeringsformål, og svært lave investeringer i de store næringene.

Likviditeten synes å være tilfredsstillende blant de fleste av våre kontakter. En del har tatt opp likviditetslån, og andre har gjort tilpasninger for å frigjøre mer kapital. Informasjon fra banken støtter dette bildet, og rapporterer om langt lavere etterspørsel etter lån for likviditet siste periode.

Oppsummerende diskusjon

Hovedfunnene fra hovedrunden i mai ble gjengitt i figur 1. Den største negative og urovekkende endringen fra mai oppleves å være fra inntrykk hos industribedrifter om forverret internasjonal etterspørsel. I positiv retning synes flere segmenter innen varehandelen å ha en bedre utvikling enn forventet i begynnelsen av mai, og for tjenesteyting mot husholdningene synes servering å ha fått et oppsving. Reiselivsaktører fikk vi dessverre ikke snakket med i denne oppfølgingsrunden, men signalene tilsier at dette er en næring som fortsatt sliter og som trolig ikke har hatt det samme oppsvinget som vi ser innen servering. Selv om det er flere positive rapporter er det fortsatt et flertall av bedriftene som har et produksjonsnivå under normalen, og det uttrykkes stor usikkerhet med tanke på fremtiden.